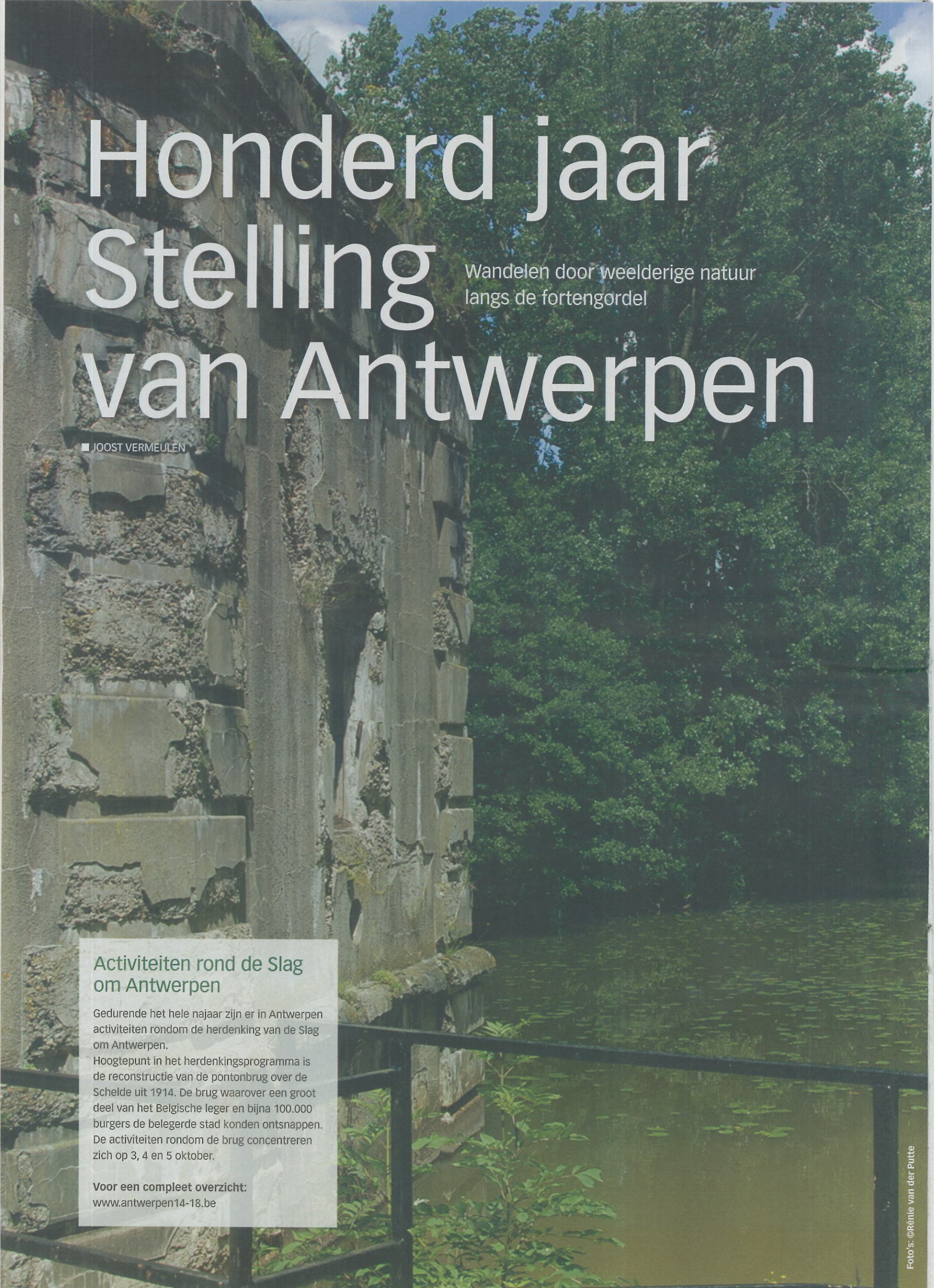

Honderd jaar Stelling van Antwerpen

Wandelen door weelderige natuur
langs de fortengordel

■ JOOST VERMEULEN

Activiteiten rond de Slag om Antwerpen

Gedurende het hele najaar zijn er in Antwerpen activiteiten rondom de herdenking van de Slag om Antwerpen.

Hoogtepunt in het herdenkingsprogramma is de reconstructie van de pontonbrug over de Schelde uit 1914. De brug waarover een groot deel van het Belgische leger en bijna 100.000 burgers de belegerde stad konden ontsnappen. De activiteiten rondom de brug concentreren zich op 3, 4 en 5 oktober.

Voor een compleet overzicht:
www.antwerpen14-18.be

TIEN JAAR LANG WERD ERAAN GEBOUWD, DUIZENDEN HECTAREN LAND ONTEIGEND EN HONDERDEN GEBOUWEN GESLOOPT. 23 FORTEN, 11 SCHANSEN EN TALLOZE KLEINERE VERDEDIGINGSWERKEN MOESTEN DE BELANGRIJKSTE BELGISCHE HAVENSTAD BESCHERMEN. MAAR DE STELLING VAN ANTWERPEN HIELD HET IN DE HERFST VAN 1914 NOG GEEN TIEN DAGEN VOL. HONDERD JAAR LATER IS DE FORTENGORDEL EEN NATUURGORDEL GEWORDEN. JOOST VERMEULEN EN RÉNIE VAN DER PUTTE ONTDEKTE BIJ TOEVAL DE SCHOONHEID ERVAN EN MAAKTEN EEN WANDELGIDS OVER DE STELLING VAN ANTWERPEN.

Op 7 oktober 1914 verlieten de laatste 100 Belgische militairen via de ophaalbrug fort Stabroek iets ten noorden van Antwerpen. Twee dagen later marcheerden 600 Duitse militairen over diezelfde brug naar binnen. Met hun enorme kanonnen hadden de Duitsers in de dagen daarvoor de forten ten zuiden van de stad, die van Lier, Koninkshoet en Walem, aan stukken geblazen. Onophoudelijk werd sindsdien het centrum van Antwerpen bestookt. En nu was ook het laatste, meest

noordelijke fort van de stelling van Antwerpen in handen van de vijand. Er was geen houden aan. Op 10 oktober gaf de belangrijkste stad van België zich definitief over.

PAINTBALLEN

Honderd jaar later wordt er rondom het fort Stabroek, opnieuw gestreden. Elk weekend wordt wel een slag geleverd. Want in dit fort is sinds een aantal jaar een groot paintballcentrum ingericht. De huidige eigenaar Tom Callens

snapt dat er soms kritiek is op het feit dat hij dit fort, dat toch vooral verbonden is met de verschrikkingen van de Grote Oorlog, die België zo zwaar heeft getroffen, nu juist uitbaat als paintballcentrum. 'Maar het is wel de redding van het fort. De meeste andere forten in particuliere handen zijn er veel slechter aan toe.'

ERTBRAND AFGEZET

Wie vanaf fort Stabroek het prachtige landbouwpad langs de brede gracht in oostelijke richting volgt, kan met eigen ogen zien wat hij bedoelt. Van het fort Ertbrand, eerstvolgende fort van de stelling, is vrijwel niets meer over. Het fortterrein is vanwege het instortingsgevaar volledig afgezet. Vanachter het hek kun je door het dichte groen nog

het grijs van het beton zien schemeren.

Fort Stabroek daarentegen is al voor een belangrijk deel gerestaureerd. Je kunt als bezoeker door de lange gang tot diep in het binnenste van het fort doordringen. En overal word je daarbij herinnerd aan de geschiedenis van deze plek. Duitse opschriften verwijzen naar periodes waarin het fort bezet was, munitiekarren van Engelse makelij aan de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog.

VLEERMUIZENSTAND

Achterin het fort is één gang echter hermetisch afgesloten. In de originele, zware metalen deur is een kleine sleuf gefreesd. Daardoor kunnen alleen vleermuizen, die in grote getallen in dit deel van het fort overwinteren, naar binnen.

'De forten van de voormalige stelling van Antwerpen zijn van levensbelang voor de vleermuizenstand in ons land', zegt Jos De Besemer van Natuurpunt. Be een grote milieuorganisatie die tientallen natuurgebieden in Vlaanderen beheert. 'Naar schatting zeventig procent van alle vleermuizen in Vlaanderen overwinteren in een van de forten.'

De beste tijd om de vleermuizen te zien is op een mooie zomer-

een zigzaggend patroon met op elke hoek een bunker. Zo konden de rechte stukken onder vuur houden. Om te voorkomen dat de gracht leegstroomde was hij verdeeld in 45 segmenten van elkaar gescheiden door overloopsystemen en sluizen. Bij elke sluis of overloop stond ook een bunker.

GERIBBELE MUREN

Tijdens de wandeling kom je telkens van deze elementen tegen. Opvallend is dat veel forten zijn afgewerkt met een ribbelige stuc laag. Die werd aangebracht als extra camouflage. Dergelijke geribbelde oppervlaktes waren namelijk lastiger waar te nemen vanuit de lucht. Het heldere water van de gracht en de ruige, begroeide oevers trekken bijzondere broedvogels, zoals ijsvogels. Jos De Besemer van Natuurpunt Be: 'Vanwege de natuurwaarden is de deze gracht dan ook recentelijk opgenomen in de Belgische hoofdstructuur natuur.'

BOCHTIGE WANDELPADEN

Het eerste deel van de wandeling, van Stabroek tot even voorbij fort Ertbrand voert door half open polderlandschap met soms verassend weidse vergezichten. Daarna loop je over de zandgronden van de Kempen en overheerst het bos. Je komt voordat je uiteindelijk de grote baan naar Breda kruist ook nog over twee zogeheten 'domeinen'. Bosterreinen die deel uitmaken van de talrijke landgoederen die hier sinds het midden van de zeventiende eeuw door rijke Antwerpse kooplieden werden aangelegd. Bochtige wandelpaden, omzoomde waterpartijen, statige bomenrijen en grote rododendronstruiken bepalen daar het beeld.

avond. Dan jagen er soms wel honderd tegelijk boven het water van de vestinggracht en de antitankgracht.

VESTINGGRACHT

Deze zes meter brede en drie meter diepe gracht werd aan het eind van de jaren dertig van de vorige eeuw aangelegd en moest een onoverkomelijk obstakel vormen voor tanks en ander rollend materieel. Hij loopt vanaf de Schelde tot aan het Albertkanaal parallel met de fortenstelling. De gracht kreeg

De Stelling van Antwerpen

Tussen 1902 en 1914 werd er gebouwd aan de stelling van Antwerpen.

Hoe anders was de realiteit. In de herfst van 1914, toen de Duitsers België binnentrokken bleek het beton van de forten niet bestand tegen de Duitse kanonnen. Forten die gebouwd waren voor de eeuwigheid, veranderden in no time in rokende puinhopen. Binnen tien dagen was Antwerpen gevallen.

Op een enkel fort na, dat onherstelbaar was beschadigd, werden de zwaar gehavende forten rondom Antwerpen in de periode tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog nog hersteld en aangepast. En er werd ook nog een extra verdedigingslinie aangebracht met een zes meter brede en drie meter diepe antitankgracht. Maar net als in 1914 vormende deze verdedigingslijnen geen echte belemmering voor de vijand.

Daarna raakten de forten in de vergetelheid. Toen in de jaren zeventig van de vorige eeuw de allerlaatste militairen vertrokken, nam de natuur het heft in handen. Waar manschappen overnachtten overwinteren sindsdien vleermuizen. De ooit kale omwallingen zijn groene paradijzen waar spechten en uilen broeden in oude bomen en de vestinggrachten zitten boordevol vis. De militaire stelling is na bijna 100 jaar een ecologische stelling geworden, die als een groene gordel om Antwerpen slingert. Een gordel met daarin geheimzinnige betonnen bouwwerken en een mysterieus kanaal en die steeds meer ontdekt wordt door wandelaars.

Gratis
gids

Uitgeverij
Gegarandeerd
Onregelmatig
stelt vijf gratis
gidsen van de Stelling van
Antwerpen beschikbaar
voor verloting onder de lezers
van 'te voet'. Kijk op
www.wandelkrant.nl/lezers-service/lezersaanbiedingen
en maak kans op een gratis
exemplaar ter waarde van
€ 14,95.

